

Nr 152.

Av herr **Johansson, Johan**, i Friggeråker, i anledning av
*Kungl. Maj:ts proposition, nr 191, om vissa ändringar
i förordningen angående försäljning av rusdrycker m. m.*

Kungl. Maj:ts proposition nr 191 ansluter sig i huvudsak till innehållet i det betänkande, som den 23 november 1921 avgavs av sakkunniga, vilka den 12 september samma år av dåvarande chefen för finansdepartementet tillkallades för att verkställa utredning om och inkomma med förslag, på vad sätt det allmännas inflytande inom den nuvarande faktiska organisationen av partihandeln med rusdrycker bäst måtte ordnas. Vid sådant förhållande synes det mig vara uppenbart, att den kungliga propositionens värde på det intimaste sätt sammanhänger med värdet i den utredning, som av sagda sakkunniga åvägbragts. Det är därför tydligt, att det i allra första hand är av vikt att söka erhålla någon slags måttstock, med vilken man kan värdesätta denna utredning. En sådan måttstock synes också ganska lätt erbjuda sig. Det ligger nämligen ytterst nära till hands att fråga, i vilken omfattning och på vad sätt den ifrågavarande utredningen uppfyller de krav och förväntningar, som från statsmakternas sida ställts på densamma. Upplysningar om dessa krav stå att erhålla dels i bevillningsutskottets betänkande nr 39 vid 1921 års riksdag, vilket betänkande som bekant av samma riksdag bifölls, dels också i det uppdrag, som av chefen för finansdepartementet formulerades till statsrådsprotokollet vid det tillfälle, då ovan berörda sakkunniga tillsattes.

Vad angår först nämnda bevillningsutskotts, av riksdagen bifallna betänkande, så hemställdes, som bekant, i dess kläm bl. a. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla »om utredning, på vad sätt det allmännas inflytande inom den nuvarande faktiska organisationen av partihandeln bäst måtte ordnas.» I motiveringen till detta utskottets förslag finnes bl. a. uttalat, att »statsmakterna böra undersöka, huruvida inom den nuvarande organisationen av partihandeln det allmännas in-

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 3 saml. 63 häft. (Nr 152—155.) 1

flytande är i önskvärd utsträckning tillgodosett.» Den utredning utskottet förordade, borde sålunda påtagligen vara av ganska omfattande natur. Det är nämligen att märka, att det sist anförda, ur utskottets motivering hämtade citatet uppenbarligen ger vid handen, att även förhållanden inom den faktiska partiorganisationen, sådan denna hittills gestaltat sig med hänsyn åtminstone till det allmännas inflytande därinom, borde göras till föremål för en utredning.

Det borde ju också vara en alldeles självklar sak, att för att en utredning överhuvudtaget skall komma till stånd rörande bästa sättet att ordna det allmänna inflytandet inom den faktiska partihandelsorganisationen, så måste en undersökning föregå, som uppvisar huru maskineriet under nuvarande förhållanden fungerar. Det är nämligen icke möjligt att bilda sig ett begrepp om de eventuellt behövliga botemedlen förrän man klargjort för sig på vad sätt organisationen faktiskt arbetar. De krav, som 1921 års bevillningsutskott i dessa delar uppställt, synas mig därför vara synnerligen väl befogade och genomtänkta.

Vad vidare angår finansministerns uttalande till statsrådsprotokollet den 12 september 1921, ha även där uppställts vissa krav på utredningens beskaffenhet.

Sedan finansministern bl. a. uttalat, att det svårligen låter sig förneka, att de nuvarande förhållandena i fråga om det allmännas inflytande inom partihandeln i åtskilliga hänseenden äro otillfredsställande, fortsätter han:

»Vid frågans utredning torde böra undersökas förutsättningarna för och lämpligheten av att inrätta ett statligt monopol i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller för tobakstillverkningen inom landet. Det torde dock icke vara riktigt att binda utredningen genom bestämt direktiv i denna riktning. Även andra lösningar kunna nämligen tänkas, exempelvis i form av avtal mellan statsmakterna och vederbörande enskilda företag. *Det synes mig vara önskvärt att de skäl av olika slag, som kunna åberopas för anlitande av den ena eller andra utvägen, noga utredas och vägas emot varandra.* (Kurs. av mig.)

Huru hava nu de sakkunniga ställt sig till de krav på utredningens omfattning och art, som sålunda från statsmakternas sida uppställts? Ha verkligen de sakkunniga i enlighet med finansministerns uttalande till statsrådsprotokollet »noga utrett och vägt emot varandra» de »skäl av olika slag, som kunna åberopas för anlitande av den ena eller andra utvägen» i och för partihandelsordnande? Svaret kan icke bliva mer än ett: de sakkunniga måste anses hava uraktlåtitt att taga vederbörlig hänsyn till de arbetsuppgifter, som faktiskt blivitt dem av

statsmakterna förelagda. Några exempel skola belysa detta förhållande. Sedan de sakkunniga såsom en grundsats vid sitt arbete föreslagit, »att det privatekonomiska intresset icke bör få göra sig gällande ifråga om partihandeln med rusdrycker», gå de att pröva den utvägen för frågans ordnande, som de då anse stå till buds. Det är nu faktiskt obestridligt att ett sätt att arrangera saken vore det rena statsmonopolet med staten både som ägare och genom sina organ som utövare av monopolet. Denna utväg utredes av de sakkunniga på följande sätt: »att gå så långt som till att staten skulle, efter partihandelsverksamhetens monopoliserande, själv taga hand om densamma, torde av lätt insedda skäl knappast vara erforderligt eller ens lämpligt. Genomförandet av ett så beskaffat statsmonopol lärer ju icke heller hava från något håll ifrågasatts.»

Vilka åsikter man än må hysa om rena statsmonopol i allmänhet och rent statsmonopol på partihandelns område i synnerhet, så må det väl erkännas, att detta sätt att utreda spörsmålet icke kan godkännas. Det hade varit de sakkunnigas skyldighet att noga utreda och mot varandra väga de skäl, som kunde i detta avseende andragas. Säkert torde också vara att, i rak motsats till vad de sakkunniga påstå, inom en hel del kretsar sympatierna för ett rent statsmonopol äro ganska stora. Det hade för den skull varit av stor vikt, att detta spörsmål ordentligen utretts med skälen för och emot samvetsgrant vägda mot varandra. Sedan denna stora fråga på detta sätt avfärdats, behandla de sakkunniga på summa tio rader förslaget om ett alldeles nytt bolag, »däri staten skulle ingå som huvuddelägare och åt vilket ensamrätten till partihandeln med spritdrycker och vin skulle upplåtas.» Härom säges, »detta komme nu givetvis att medföra ett avsevärt kapitaltillskott från statens sida, vilket under nu rådande förhållanden synes böra ifrågakomma endast i nödfall. Dessutom skulle i samband med de nu existerande partihandelsföretagens nödtvungna nedläggning av verksamheten förvisso uppstå svårlösta ersättningsfrågor med avseende å såväl inlösningsfrågan av företagens tillgångar som behandlingen av den hos dem anställda personalen. Slutligen bör erinras att då ingen säkerhet finnes, att det tilltänkta nya bolaget skulle kunna tillgodogöra sig den stora erfarenhet på hithörande områden som vunnits inom den nuvarande organisationen, detta bolag åtminstone i början av sin verksamhet skulle mötas av stora svårigheter.»

Jag måste uppriktigt uttala att jag vid genomläsandet av dessa tio rader icke kunnat värja mig för det intrycket, att jag här ingalunda stode inför en objektiv utrednings resultat. Jag vill hålla före,

att icke heller i detta fall de skäl av olika slag, som kunna åberopas för anlåtande av den ena eller andra utvägen, blivit av de sakkunniga utredda och vägda mot varandra på det noggranna sätt, som finansministern den 12 september förordat. Vad de sakkunniga här ha yttrat har tvärtom riktat min uppmärksamhet därpå, att med frågan om den nuvarande faktiska partihandelsorganisationen kunna åtskilliga problem vara förknippade, som tarva en snar och grundlig utredning, såvida icke staten måhända oförmodat skall finna sig invecklad i vittutseende tvister. Vad åsyfta t. ex. de sakkunniga med de dunkelt antydda »svårlösta ersättningsfrågorna» vid »behandlingen av hos partihandelsföretagen anställd personal?» Man hade också haft rättighet att fordra en motiverad utredning av huru stort det kapitaltillskott skulle vara, som kunde erfordras från statens sida i ett monopolbolag av den typ, varom här är fråga. Det synes mig absolut erforderligt, att en omsorgsfull undersökning göres av det kapitalbelopp som kräves för ett monopol med till rusdrycksvarorna begränsad verksamhet. Riksdagen bör icke nöja sig med den allmänna fras angående stora kapitaltillskott som av de sakkunniga användes.

Mindre värdefullt såsom argument synes mig i detta sammanhang också vara, vad de sakkunniga anföra om den »stora erfarenheten hos den nuvarande partihandelsorganisationen.» Redan den omständigheten, att det varit oundgängligen nödvändigt att ifrågasätta en undersökning sådan som den, vilken anförtratts åt de partihandelssakkunniga av den 12 september 1921, synes mig tvärtom vara ett vittnesbörd om, att det inom sagda organisation brister i väsentliga stycken både i fråga om erfarenhet och i fråga om omdöme.

Sedan sålunda de sakkunniga på mindre än en sida avfärdat alla andra tänkbara eventualiteter för partihandelsfrågans ordnande, äro de framme vid sitt mål, nämligen ett förslag om en uppgörelse med den nuvarande partihandelsorganisationen.

Under sådana omständigheter är det ju endast vad man kunnat vänta, att det ovan inledningsvis berörda önskemål, som riksdagen i enlighet med bevillningsutskottets förslag förliden vår uttalade, att genom statsmakternas försorg en undersökning skulle äga rum rörande vissa förhållanden inom den nuvarande organisationen av partihandeln, åsidosatts. Jag kan också till fullo uppskatta de svårigheter, som kunna ha erbjudit sig för de sakkunniga att verkställa en sådan granskning av partihandelskoncernens hittillsvarande sätt att funktionera. Icke desto mindre är frånvaron av en objektiv granskning en allvarlig brist i utredningen, som dessutom strider mot riksdagens uttalade önskan.

Endast genom ett grundligt studium av partihandelskoncernens historia under de gångna åren lär det vara möjligt att upptäcka, på vilka punkter det är, som det allmännas rätt har åsidosatts. Endast på den vägen torde man vara i stånd att utfinna de nödiga garantierna mot ett återupprepande av de missgrepp, som lett partihandelsfrågan in i det allvarliga läge, i vilket den nu oemotsägligen befinner sig.

Jag tror mig alltså hava uppvisat, att på synnerligen viktiga punkter den utredning, som förebragts, icke är tillfredsställande. I varje fall torde man lugnt kunna våga det påståendet, att vad riksdagen önskat i utredningsväg icke presterats. Ej heller ha de önskemål dåvarande finansministern uttalat till fullo efterkommit.

Vid ett uppmärksamt studium av den kungl. propositionen har jag t. o. m. icke kunnat undgå att observera, att den nuvarande finansministern själv måtte ha funnit den av de sakkunniga förebragta utredningen åtminstone i en punkt betänkligt bristfällig. Av bilaga III (sid. 71) framgår det nämligen, att finansministern i förtrolig skrivelse den 7 sistlidne februari till revisorerna i A.-B. Vin- & spritcentralen anhållit, att de i samråd med de sakkunniga, som revisorerna funne skäl tillkalla, ville verkställa utredning rörande vissa framställda anmärkningar angående bolagets *likviditet*. Det synes mig vara ovedersägligt, att en dylik undersökning skulle haft sitt rätta forum i en allsidig partihandelsutredning. Detta spörsmål om bolagets likviditet hade knappast kunnat undvikas, om man vid den skedda utredningen i höstas beaktat bevillningsutskottets uttalande våren 1921, att statsmakterna borde undersöka, »huruvida inom den nuvarande organisationen av partihandeln det allmännas inflytande är i önskvärd utsträckning tillgodosett.» Ty misstankarna att så *icke* var fallet, grundade sig först på de då alltmer framträdande svårigheterna för staten att få ut de miljoner i vinstmedel, som så rundhänt utlovades, då det på sin tid gällde att få statsmakternas medverkan till Spritcentralkoncernens uppbyggande. Den likgiltighet, med vilken frågan om statens anspråk på andel i vinsten bemötts från Spritcentralens sida, framstod och uttolkades också redan då som ett vittnesbörd om bolagets bristande likviditet. Frågan om denna senare sammanhängde alltså på det närmaste med spörsmålet om det allmännas inflytande inom koncernen och borde rätteligen hava behandlats av de sakkunniga i samband med spörsmålet om detta inflytande. Den sakliga kritiken av innehållet i revisorernas betänkande och dess bilagor tillåter jag mig uppskjuta till en senare del av min motion.

Det synes mig vara av vikt att nu först påpeka en del förhål-

landen i samband med den nuvarande partihandelsorganisationen, som särskilt framträtt och som kräva en ingående uppmärksamhet från statsmakternas sida. Jag vill då till att börja med fästa riksdagens särskilda uppmärksamhet vid, att det huvudsakliga argumentet, med vilket under åren 1917—1919 införandet av partihandelsmonopolet försvarades och genom vilket detsamma tillvann sig intresse hos finansministrar och riksdag, var den statsfinansiella synpunkten.

Sålunda yttrade dåvarande finansministern Hjalmar Branting den 31 december 1917 i samband med vissa ersättningsfrågor, »att ett stort bolag (Spritcentralen), representerande en betydande del av reningsverksamheten och övrig partihandel inom landet, redan är bildat, och att ledningen och avkastningen av detsamma blivit erbjudna statsmakterna».

Något över ett år senare yttrade i första kammaren (jan. 1919) finansminister Thorsson till svar på kritik av monopoliseringssträvanden på partihandelsområdet, att han alls icke funnit det vara något ledsamt, »att hela denna fråga kommit in under och behandlas av ett organ (Spritcentralen), i all synnerhet som statsverket genom det sätt, varpå detta organ är bildat och fungerar, har att påräkna de miljoninkomster, som denna rörelse skall giva därigenom, att bolagen ha försäkrat sig vara nöjda med 7 procent på nedlagt kapital, och alla övriga inkomster på grund av bolagens bestämmelser komma att tillfalla statsverket.»

Vidare har Vin- och spritcentralen själv i skrivelse till ersättnings-sakkunniga av den 4 maj 1918 yttrat följande: »Den dominerande ställning inom vin- och spritbranchen dessa bolag (Spritcentralen och dess dotterbolag) redan nu intaga samt arten av deras organisation, varigenom nettobehållningen oavkortad tillfaller det allmänna, torde göra det antagligt, att kungl. kontrollstyrelsen icke skall vägra dessa bolag rätt till import.»

Med hänsyn till dessa ovedersägliga fakta förefaller det högst egendomligt, att man nu på en del håll söker komma ifrån dessa utfästelser genom att göra gällande, att de statsfinansiella synpunkterna icke skola stå i främsta rummet. Jag vill mana till största uppmärksamhet på vad denna nya uppfattning kan hava för konsekvenser. Säkert är, att den aldrig är av riksdagen godkänd. Det var först, då spritkoncernen genom sin förvaltning försämrat sin likviditet och ned-satt sin förmåga att fullgöra sina prestationer, som *andra* motiv för dess tillvaro måste eftersökas. Jag för min del kan knappast förmoda, att riksdagen vill godkänna, att hundratals miljoner kronor skola ställas till förfogande för en bolagsorganisation sådan som Spritcentralen för

att folket skall få »äkta varor», som det heter. Detta behjärtansvärda syfte kan förvisso vinnas på ett mera ekonomisk sätt.

Hela denna plötsliga förvandling i motiveringen för koncernens monopol synes mig mycket egendomlig, och riksdagen bör efter mitt förmenande betänka sig mer än en gång, innan den godkänner den-samma. Att koncernen varit angelägen att skjuta statens anspråk i bakgrunden, kan man å andra sidan väl förstå, om man kastar en blick på den situation, som under årens lopp alltmer inträtt såsom en följd av monopolets förvaltning.

Vänder man sig då först till en granskning av de belopp i form av vinstmedel, som staten erhållit, framträder följande förhållande. I och med 1921 års utgång hade partihandelsmonopolet varit i verksamhet under något över 4 år. Hittillsdags har till det allmänna inlevererats såsom vinstmedel:

för 1917 års verksamhet	3,750 kronor
» 1918 »	»	60,000 »
» 1919 »	»	80,000 »
» 1920 »	»	5,000,000 »
		<hr/>
		Summa 5,143,750 kronor

Staten har härigenom för hela monopolets verksamhet för tiden 1917—20 tillförts cirka 7 öre i genomsnitt per försåld liter (i vinstmedel), vilket torde motsvara cirka 2 procent å omsättningssummorna. För 1920, då försålda litertalet utgjorde 50,362,533 liter ställa sig motsvarande siffror i resp. 9.9 öre och cirka 2 1/2 procent.

Till jämförelse må meddelas, att de *svenska detaljhandelsbolagen* för år 1919 till statsverket inlevererat i vinstmedel 28,854,773: 78 kronor och för år 1920 37,369,014: 97 kronor.

Det har syns mig vara av ett visst intresse att anställa denna jämförelse mellan detaljhandelsbolagen och partihandelsmonopolet, eftersom det från ledande håll inom monopolet vid mer än ett tillfälle uttryckligen betonats, att partihandelsmonopolet just i avseende på sina finansiella förpliktelser, till det allmänna, rättast vore att jämföra med detaljhandelsbolagen.

Det återstår nu att förklara huru det kommer sig, att partihandelsmonopolets prestationer till staten i form av vinstandelar bli så orimligt små.

I första hand har man då att uppmärksamma de enormt dyra förvaltningskostnader, med vilka sagda monopol arbetar. Jag vill med stöd av tillgängliga styrelseberättelser lämna några exempel härpå.

I ett av A.-B. Vin- och spritcentralens dotterbolag, som under år 1920 hade en bruttovinst av 1,688,619 kronor avgingo till omkostnader och skatter 1,251,168: 97 kronor och till avskrivningar 221,980: 07 kronor, varefter en nettovinst av 215,470: 70 kronor återstod. Av denna minimala nettovinst användes återigen till fonderingar och dylikt en så stor del, att slutligen endast 25,000 kronor kunde utdelas till stamaktieägarna. Men stamaktieägarnas innehavare är Spritcentralen, som sört för att av dessa 25,000 kronor endast en mindre del kommit staten till godo. I allra lyckligaste fall får staten alltså från detta håll högst 1 $\frac{1}{2}$ procent i form av vinstmedel. Omkostnader och fonderingar taga 98 $\frac{1}{2}$ procent.

I ett annat dotterbolag uppgår vinsten under samma år till 1,983,821: 15 och omkostnaderna m. m. till 1,684,656: 92, därav endast löner och arvoden belöpa sig till 982,752: 09 kronor, så att nettovinsten blir 299,164: 23. Av denna nettovinst tages huvudparten till fonder och dylikt, så att utdelningen å stamaktierna blir kronor 50,000 eller 2 $\frac{1}{2}$ procent av bruttovinsten. Jag vill här påpeka att ytterligare exempel som peka i samma riktning kunde andragas, men det anförda torde vara nog för att bekräfta mitt ovan uttalade omdöme, att monopolet arbetar med oproportionerligt dryga förvaltnings- och driftkostnader.

Ytterligare några synpunkter till förklaring av den minimala andel i vinsten, som tillfallit det allmänna, må här andragas. För det första har monopolet låtit sin verksamhet gå in på områden, som ligga utanför ramen av dess uppgifter. Detta allvarliga missförhållande har ju till och med erkänts av partihandels-sakkunniga. För det andra har monopolet placerat allt för stora belopp i lager.

Det är allt detta, som reducerat bolagets likviditet och därmed dess möjligheter att fullgöra sina skyldigheter emot staten till ett minimum.

Den 31 december 1920 hade partihandelsbolagen placerat i lager, anläggningar och fordringar, allt efter avskrivningar, 83,546,608: 29 kronor, och i aktier i D. Carnegie & C:o, Astra och i A.-B. Nya Grand Hotell voro placerade 24,414,700 kronor, summa 107,961,308: 29 kronor. Då Spritcentralen, som är moderbolag, icke har mera än 20,000,000 kronors aktiekapital, är givet, att ett dylikt oproportionerligt engagement måste göra det svårt för bolaget att kunna likvidera de staten tillkommande vinstmedlen. Bolaget hade begagnat de medel, som rätteligen bort användas till inleverans till staten, till inköp av ifrågavarande företag och till lagerplaceringar. När redovisningen av vinstmedlen till staten skulle ske, visade det sig, att bolaget icke var i stånd att fullgöra sina skyl-

digheter och att redovisa den vinst, som i verkligheten uppstått av rörelsen. I denna situation har det uppenbarligen för bolaget gällt att undkomma de krav, som staten kunde resa. Man har då tillgripit två medel: 1:o avskrevs å lagret ett betydande belopp — bolaget har antytt detta i sin berättelse för 1920 års verksamhet — och härigenom blev den enligt böckerna synliga nettovinsten nedbringad till 9,162,266: 86 kronor, och 2:o lät man nära hälften av denna obetydliga del av den verkliga vinsten stanna kvar i bolaget i form av fonderingar, så att staten erhöll endast 5,000,000 kronor. Huru stor den verkliga nettovinsten varit, har bolaget icke meddelat. Med all sannolikhet torde den likväl kunna på grund av eljest tillgängliga siffror beräknas till cirka 30 miljoner kronor.

Att bolagets likviditet i yttersta grad inskränkts, torde bland annat framgå däraf, att, då det till förra årets riksdag meddelades, att staten skulle få mottaga nyssnämnda fem miljoner kronor och Spritcentralens stämma i juni månad hållits, visade det sig, att bolaget icke kunde då inleverera beloppet till statsverket, oaktat redan ett halvt år förflutit sedan vinsten intjänats. Ännu i början av oktober månad hade summan icke inlevererats, varför riksräkenskapsverket vid nämnda tidpunkt i skrivelse till Vin- och spritcentralen anhöll om upplysning, varför de år 1921 disponibla medlen av 1920 års vinst icke inbetalts till statsverket.

I sitt svar till riksräkenskapsverket meddelar bolagets styrelse, att anledningen till att de fem miljonerna icke inlevererats till statsverket är att söka i den omständigheten att, då bolagets rörelsekapital är relativt begränsat, den ifrågakvarande inleveransen icke kunnat ske utan att beloppet skulle ha upplånats.

Först i slutet av december månad kunde bolaget inleverera beloppet.

Det var emellertid icke av 1920 års vinstmedel, som denna summa redovisades, utan i själva verket åstadkommos dessa medel genom en ny beskattning av allmänheten, som Spritcentralen i form av höjda priser genomförde från och med juli förra året. Då riksdagen i juni nämnda år beslöt en höjning av omsättningsskatten å spritdrycker från 25 till 50 procent, beslöt Spritcentralen att höja sina priser till den grad, att detta för sista halvåret 1921 tillförde bolaget en nettomerinkomst av större belopp än de 5 miljoner, man åtagit sig inleverera till staten för 1920 års verksamhet. Detta förhållande framgår av följande.

Under tiden 1 juli—31 december 1921 försålles i riket enligt *Bihang till riksdagens protokoll 1922. 3 saml. 63 häft. (Nr 152—155.)* 2

kontrollstyrelsens statistik 11,413,600 liter brännvin och akvavit, som höjdes med 30 öre per liter och sålunda tillförde bolaget en mervinst av	Kronor 3,424,080: —
och 2,988,923 liter konjak, som höjdes med 50 öre »	1,494,461: 50
	<hr/> Kronor 4,918,541: 50.

Då den bättre konjaken, som ingår i ovan angivna litertal, i flera fall höjdes betydligt mer än med 50 öre per liter, samt whisky och andra spritdrycker likaledes höjdes i pris, så uttogs genom denna höjning sålunda på ett halvt år de 5 miljoner, som man behövde för att fullgöra sina utfästelser till staten för 1920 års drift.

Jag skall nu, som jag ovan förutskickat, övergå till revisorernas berättelse och de därvid fogade intygen.

Jag vill då först framhålla, hur oformlig den förfrågan var, som finansministern den 7 februari gjorde till Spritcentralens revisorer. Det är ju föga sannolikt, att personer, som under åratals försvarat bolaget mot snart sagt all kritik, nu med ens kunde komma till en objektivare uppfattning. Det är här att observera, att då anmärkning riktats mot bolaget för bristande likviditet, tanken i lika hög grad varit fästad vid årsskiftet 1920—21 som 1921—22, och beträffande förhållandena vid förstnämnda tillfälle ha ju revisorerna redan förut en gång uttalat och bundit sig.

Jag måste tillika framhålla, att jag icke kan i sak tillmäta revisorernas uttalande någon beviskraft. Ty när revisorerna tillfrågas om bolagets likviditet, svara de med uttalanden angående bolagets balansering av tillgångar och skulder, vilken de beteckna med ordet »bolagets solvens». Men »solvens» i denna mening och likviditet äro två alldeles skilda saker.

I det av finansministern givna uppdraget ha revisorerna dock anmodats att verkställa utredning just angående bolagets »likviditet och vad därmed sammanhängde». Med en något ansträngd motivering förklara emellertid revisorerna, att de anse, att finansministerns begäran borde avse en »undersökning av realvärdet å Spritcentralens och dess dotterbolags tillgångar och skulder».

De anmärkningar, som i riksdagen framkommit, ha ju hela tiden rört sig om statens intressen av partihandeln, därvid man ansett, att staten icke erhållit tillräcklig del av vinstmedlen. Den av revisorerna verkställda undersökningen giver just stöd för dessa anmärkningars befogenhet, i det de tillkallade sakkunniga intyga, att såväl fastigheter som lager enligt räkenskaperna upptagits till ett *lägre* värde, än de i

verkligheten representera. Ingen har ju hävdad motsatsen, nämligen att tillgångarna voro i böckerna för *högt* upptagna och att bolagen sålunda visat en för stor vinst, utan anmärkningarna ha tvärtom gått ut på, att bolaget avskrivit för mycket — särskilt har framhållits den dolda avskrivningen av lagret — och sålunda visat och redovisat en för *liten* vinst till staten.

En undersökning borde emellertid enligt mitt förmenande gått ut på, om man enligt riksdagens beslut och finansministerns begäran skulle fullgöra sitt uppdrag, att få klarhet om, huruvida de verkliga vinsterna framkommit vid boksluten, huruvida bolaget hade de sålunda i realiteten intjänade medlen disponibla för redovisning till staten, så att de icke bundits i förlustbringande företag, samt huruvida bolagets varuinköp såväl till kvantitet som kvalitet varit sådana, att bolaget och därmed det allmänna icke genom desamma tillskyndats onödiga förluster. Detta ha revisorerna icke berört och därigenom i själva verket ådaga lagt sådant bristande intresse för vad kritiken mot bolaget gäller, att förtroendet till deras ekonomiska omdöme måste ifrågasättas.

Beträffande själva värderingarna må det framhållas, att de utgångspunkter, man haft vid bedömandet av fastigheternas värde, nämligen dagens byggnadspris, icke kunna anses som de riktiga, utan böra härvid rena affärssynpunkter, såsom anläggningarnas ekonomiska utnyttjande etc., också ha betydelse.

Jag skall för närvarande nöja mig med att endast i en punkt underkasta värderingsinstrumentet en granskning. I A.B. Vin- och spritcentralens styrelseberättelse för 1919 års förvaltning meddelas, att A.B. Alf. Rignérs värderingsbyrå uppskattat Grand Hotell och Grand Hotell Royals tomter och byggnader till 12,274,900 kronor. I det värderingsinstrument, som nu framlägges, och för vilket samma värderingsbyrå också ansvarar, upptages samma komplex till 12,430,000 kronor. Man vill alltså göra troligt, att den lågkonjunktur, som alla tryckas av, för sagda komplex skulle resulterat i en stegring i värde. Man hade kunnat med skäl begära, att Spritcentralens revisorer hellre än att till landets finansminister vidarebefordra detta utlåtande bort framlägga ett ordentligt vinst- och förlustkonto för Spritcentralen per 31 december 1920. Ett sådant vinst- och förlustkonto har nämligen bolaget aldrig publicerat, en underlåtenhet som strider mot bolagslagens mening, väcker tvivel om bolagets likviditet och befäster omdömet om dess kapitalinvesteringspolitik.

I detta sammanhang vill jag fästa uppmärksamheten på det för monopolbolagets investeringspolitik betecknande förhållandet, att enligt

värderingsinstrumentet i de tre företagen, som icke utöva rusdrycks-partihandel, D. Carnegie, AB. Nya Grand Hotell och AB. Astra, vilka företag gå med förlust eller obetydlig vinst, äro nedlagda 21 miljoner i fastigheter, medan i samtliga övriga Vin- och spritcentralens fastigheter, som tagas i bruk för rusdryckspartihandelns bedrivande, endast nedlagts 10,823,000 kronor.

Beträffande värderingen av lagret, som utförts av den norska vin-handlanden Hans Halvorsen, så vill jag därom säga, att det hade varit av stor vikt att få undersökt, hur stort inköpsvärdet varit på lagren, och vad som avskrivits. Härom lämnas emellertid ingen upplysning. Då herr Halvorsen framhåller, att lagret icke är för stort, vill jag framdraga några siffror, som belysa monopolbolagens lagringspolitik. Enligt officiell statistik utgjorde behållningen av på nederlag liggande viner

1912 (³¹ / ₁₂)	1,438,822 liter
1913 (³¹ / ₁₂)	1,541,129 »
1914 (³¹ / ₁₂)	1,463,576 »
1915 (³¹ / ₁₂)	1,653,403 »
1920 (¹ / ₁₂)	6,121,682 » .

Härav framgår, att endast på nederlag hade monolet den 1 december 1920 ett lager av vin, som var omkring 4 gånger större än det normala, och dessa viner hade enligt styrelsens berättelse år 1920 inköpts under en tid, då prisen voro i genomsnitt 400 procent högre än förkrigsnoteringarna. När man betänker, att priserna å vin under 1921 gått stadigt nedåt, så att de i dag ligga obetydligt över förkrigspriserna, kan man förstå, vilken förlustbringande lagringsmetod monolet tillämpat.

Då det alltså av ovanstående torde framgå, att de utredningar genom sakkunniga och Spritcentralens revisorer, på vilka den kungl. propositionen är byggd, äro synnerligen otillfredsställande, måste jag även ställa mig avvisande till de förslag, som propositionen innehåller. Jag saknar emellertid anledning att närmare inlåta mig på detaljerna i dessa, eftersom jag överhuvudtaget anser dem vara fotade på otillräckligt utredda premisser.

Mitt yrkande blir alltså, att en ny, allsidig utredning av parti-handelsfrågan företages. Vid denna utredning synes det mig vara synnerligen angeläget, att opartiska och för ändamålet fullt kvalificerade personer komma att användas. Det gäller emellertid att se till, att under den tid, utredningen pågår, Spritcentralkoncernen med de medel, som staten redan nu kan förfoga över, i görligaste mån förhindras att

som hittills genom åtgärder av olika slag begränsa den statens andel i Spritcentralkoncernens verkliga vinst, som rätteligen tillkommer det allmänna.

Med stöd av vad jag sålunda anført, tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen måtte med avslag å den kungl. propositionen nr 191 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ny, allsidig, av fullt opartiska och kvalificerade personer verkställd utredning och förslag om sådana ändringar i kungl. förordningen av den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker, genom vilka partihandeln med rusdrycker så ordnas, att full trygghet vinnes för, att den staten tillkommande delen av vinstmedlen på denna handel av det eller de organ, som kunna komma att övertaga ifrågavarande verksamhet, på det noggrannaste redovisas och till statsverket inlevereras samt

att hos Kungl. Maj:t hemställa, att det under den tid, varunder berörda utredning pågår, noggrant tillses, att statens andel av ifrågavarande vinstmedel i största möjliga utsträckning kommer det allmänna till godo.

Stockholm den 4 april 1922.

Joh. Johansson,
Friggeråker.

